

„Keressen nálam szabadabb filmrendezőt az országban!”

A hatvanéves Gaál István meg a hála Isten

Ákár a népmesében, olyan volt a pályakezdése. A „legkisebb fiú” elindult faluról (Pásztoról) a szegénység, az ismeretlenség, és meghódította a fővárost, a filmművészetet, a nagyközönséget, de még a nagyvilágot is. Az ismeretlenség megszűnt, a filmek legnagyobbjai közt tartották számon Gaál Istvánt. Bunuel, Pasolini, Forman és Losey társaságában emlegették a nevét, az ő munkáikkal azonos magasságba helyezték a *Sodrásban* című filmjét. A szegénység, igaz, örökös kísérőtársa Gaál Istvánnak, akár a kutyája, de nem akármilyen diadal volt, hogy „az ő kopogtatására nyílt meg az ajtó az európai film világába” a hazai filmművészet előtt. Míg azonban külföldön továbbra is, a hetvenes, de még a nyolcvanas években is a fontos alkotók között tartották számon, idehaza csönd és fanyalgás vette körül újabb munkáit, noha ezek a filmek, akár a színek, akár a televíziók szánta őket a rendező, kulturális életünk jeles eseményeinek számítottak. A csönd és a fanyalgás *ívvegyburja* most, a hatvanadik születésnap alkalmából megrepesztett ugyan, de az „ívvegyburák között” a budapesti azipumban múlt és jelen jözanul töprenkedő férfiak találók, és nem egy megbízatásokkal elhalmozott művészt. Nyugdíja kisnyugdíjának számít, filmjeinek újrateljesítéséért (akár a *Magyar Televízió*, akár a *Duna tévé* tűzi műsorára azokat) egykor furfangosan megkötött és azóta meg nem változtatott szerződéses értelmében mások markát üti a jogdíj. Gaál István azonban nem elégedetlen. Beszélgetésünk során még csak véletlenül se szaladnak a mondatai panaszkodásba. Az elmúlt évtizedekről mesél a múltat a jövő érdekében elrendezni – megfejteni – vágyó tanakodással.

– Az az ifjú filmesnemzedék, amelyhez önt is sorolni szokás, a hatvanas évek elején, közepén friss, szokatlan munkákkal jelentkezők társasága egyúttal a Kádár-féle „konzolidáció” megizmosodásának tanúja s „engedélyezett volt”. Hogyan tudtak e fura ketősségekben munkához jutni, s mégis tisztán megmaradni? Sőt: szuverén, a hatalomnak oda-omondogató művekkel előállni?

– Az úgynevezett konzolidációs filmművészet kezdete nem egyenlő volt fontos, hanem *csatárláncban*. Olyan erők álltak hirtelen össze, akik beváltak a kádári kultúrpolitikusok, hiszen '57-ben és azután is szinte mindenki igyekezett „hüségüket” tenni a Rákosi-korszak kiszolgálói közül.

Gaál István, Sára Sándor, Huszárik Zoltán és Kende János 1963-ban, a *Sodrásban* című film forgatásakor

múltba, jelenbe. Még a bórén érezte az ötvenes évek kultúrpolitikáját. '56-ot – mivel még a megtorlás is esetleges volt – megúsztuk, és biztosan tudtuk, hogy azt a lakozott dokumentumfilmstílust, és azt a (többnyire gyermek) játékfilmstílust, amit elődeink gyakoroltak, mi nem követjük.

– Ennek az új nemzedéknek – érdekes módon – éppen a korabeli hatalom teremtett biztonságos fészket a Balázs Béla Stúdió létrehozásával. És e fészkekől ugyancsak elszánt és merész „madarak” kaptak szárnyra.

– A *Balázs Béla Stúdió*nak, úgy gondolom, egyfajta ütőzörszerepet szántak azok, akik életre hívták. A régi stílusú rendezőket a fiatalokkal kívánták helyettesíteni, mert azt remélték, hogy az új nemzedéknek ugyanúgy a politikai propagandagépezetre épülnek majd a filmjei, mint az elődöké; de, mivel ez a nemzedék már az úgynevezett „szocializmus” neveltéből áll, majd sokkal „hitesebben és szelvényben” tudja ábrázolni a magyar valóságot. Ez a „valóságábrázolás” azonban egyre keményebbé sikerült. Hogy ez milyen hatásokat, milyen erővonalakat volt

– Igen, csak hogy ezekből a „forrásokból” főleg *csócsált pártigazságokat* kaptak az emberek. Mindez a puhább diktatúrában annyira elsilányult, hogy annyi létalapa se maradt, amennyi a forradalmi pártromantikához szükségeltett. Ez pedig még ahhoz sem volt elegendő, hogy Moszkva és a saját elvtársai felé igazolni tudták volna Kádárék az „emberarcú szocializmus” eszméjét. Azoknak a gyerekeknek pedig, akik a *Balázs Béla Stúdió*ban rajzolták, belső igényük volt – már csak az ifjúságra mindig jellemző *Sturm und Drang* jelleg miatt is – a változtatás. Első filmjeinkben észre se igen vették a csalafintaságainkat. A *Zöldárban* két alkalommal is elköttem olyan dolgokat, amelyek miatt ugyancsak szorongtam, mit szól hozzájuk a cenzúra. Átengedték mindkét jelenetet. Erre azután egyre agresszívvá váltak és nyitottabbak letünk. Nem tudom persze, hogy jót tettek-e ezek az agresszivitások a filmjeinknek. Ezt mostanában lehetne eldönteni.

– Kikből és milyen alkotásokból kapcsolódott össze az a bizonyos „csatárlánc”?

– A *Balázs Béla Stúdió*ból nekem jutott osztályrészül, hogy

– Ez az első *hidegglés* akkor állt belem, amikor a *Zöldár*t bemutatták az *Egyetem* *Szingapadon*. Azon a helyen, ahol két esztendővel korábban a *Sodrásban* című filmemnek óriási volt a sikere. A *Zöldár*t hűvösen fogadták. Természetesen nem az foglalkoztatott, hogy az egyik filmet pozitívan fogadták, a másikat nem. Azt láttam (bár ilyen

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

nyilvánvalóan, mint most, akkor magamnak se tudtam megfogalmazni), hogy a *Zöldár* bemutatóján már a manipulált ifjúság foglalt helyet. Az az ifjú értelmiség, amelyik, tapasztalva, hogy a szovjet fegyverek segítségével megszűrdült a hatalom, *belsőleg kapitulált*. Ez a generáció azután 1968-ban teljes zűrzavarba került. A '68-as esztendő ugyanis mindkét szisztémának az agóniáját jelezte. A kommunizmusét is, a kapitalizmusét is.

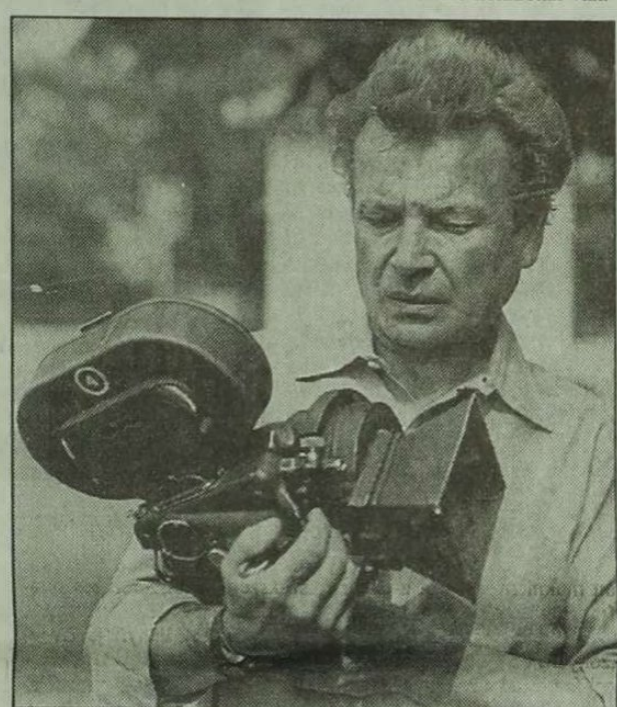
– Nehéz vagy legalábbis nehezebb idők következtek ezután Gaál Istvánnak. Nagy lehetőségekkel – például kétszentes olasz ösztöndíjjal – és a nagy lehetőségek megakadályozásával. A hatvanadik születésnapra a számvetések ideje. Dühös ma az elszalasztott évekért, lehetőségekért?

– Ez a polarizálódás – akik egymás mellett haladtak még '56-ban és '58-ban is, messzire kerültek a hatvanas években – nemcsak a filmszakmában zajlott le, hanem az egész társadalomban, úgy hiszem. Talán ennek volt a következménye az is, hogy lanyhult az érdeklődés idehaza Gaál István újabb munkái iránt?

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Igen, kérem – felelte Flaherty. – *Hála Istennek!* Én is ezt mondom a saját életemre: *hála Istennek!* Óseimtól nagyon szerencsés tulajdonságot örököltem: az elképesztő szívósságot. Mindig is tudtam várni. Várni a szerencsés konstellációkra. Igyekeztem nem elveszíteni a türelmemet. És nem unatkoztam soha. Ha az ember *képiró*, és elsősorban képiró, akkor ahhoz kell ragaszkodnia, hogy a lelke belső vetítősztánján megjelenő képeket fejtesse ki. Ez mindent megér. Nem marad más lehetőség, mint szorgalmasan gyűjteni azokat az anyagokat, amelyekről úgy érzi, feltétlenül fel kell vinni őket a vászonra. És megvárni azt a pillanatot, amikor *minden önfeladott költősség nélkül* láthat munkához. Kérdésére konkrétan vála-

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

A képiró Gaál István

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

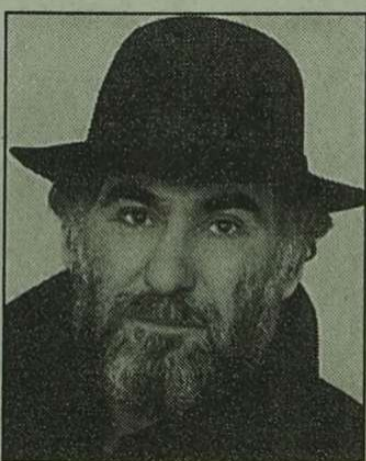
– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

Lőcsei Gabriella

Kethano Drom – Közös Út

Rostás-Farkas György cigányóvodáról és -egyetemről álmodik

anyira a társadalom peremére szorult, hogy felemelése, kimozdítása ebből a helyzetből a gazdasági jelenlegi állapotában szinte lehetetlennek látszik.

Rostás-Farkas György

– Ezek a szép gondolatok, remények mind helyet kapnak a Rostás-Farkas György által szerkesztett lapban. De vajon eljut-e a rommagazin azokhoz, akiknek tényleg szükségük lehet rá?

– Nemcsak a megjelenéshez, a terjesztéshez is jelentős segítséget kaptunk. Mindenkielől összefogtunk, aki a cigányok felemelésén fáradozik. Sokat segített nekünk *Szabad György*, az Országgyűlés elnöke, *Báthory János* a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalból, *Filó Katalin* mint a *Haza és Haladás* Alapítvány igazgatója, *Barsiné Pataky Eitelka*, és még sorolhatnám a neveket...

– Úgy tudom, szerződést írtak alá az expo főbiztosával.

– Abban állapotunk meg, hogy a '96-os világkiállításra bemutatkozhat a cigányság. A mi *romexpónkon* felvonulnak a cigány képzőművészek, a cigányzene, az ősi cigánymesterségek. Bemutatjuk a cigányviseleteket, néprajzi emlékeket.

– Ahogy a terveit hallgatom, egyre kevésbé értem a cigányság demonstrációit, a végveszélyre figyelmeztető drámai nyilatkozatokat, felszólításokat. Ennyire megosztott a cigányság? Nincs igaz a Boross Péter belügyminiszternek, amikor kifakadt, hogy nem lehet eldönteni, ki képviseli legálisan a magyarországi cigányságot?

– Nagyon szomorúan hallottam

– Ezek a szép gondolatok, remények mind helyet kapnak a Rostás-Farkas György által szerkesztett lapban. De vajon eljut-e a rommagazin azokhoz, akiknek tényleg szükségük lehet rá?

– Nemcsak a megjelenéshez, a terjesztéshez is jelentős segítséget kaptunk. Mindenkielől összefogtunk, aki a cigányok felemelésén fáradozik. Sokat segített nekünk *Szabad György*, az Országgyűlés elnöke, *Báthory János* a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalból, *Filó Katalin* mint a *Haza és Haladás* Alapítvány igazgatója, *Barsiné Pataky Eitelka*, és még sorolhatnám a neveket...

– Úgy tudom, szerződést írtak alá az expo főbiztosával.

– Abban állapotunk meg, hogy a '96-os világkiállításra bemutatkozhat a cigányság. A mi *romexpónkon* felvonulnak a cigány képzőművészek, a cigányzene, az ősi cigánymesterségek. Bemutatjuk a cigányviseleteket, néprajzi emlékeket.

– Ahogy a terveit hallgatom, egyre kevésbé értem a cigányság demonstrációit, a végveszélyre figyelmeztető drámai nyilatkozatokat, felszólításokat. Ennyire megosztott a cigányság? Nincs igaz a Boross Péter belügyminiszternek, amikor kifakadt, hogy nem lehet eldönteni, ki képviseli legálisan a magyarországi cigányságot?

– Nagyon szomorúan hallottam

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

– Erich von Stroheim, az osztrák származású, dúsgazdag amerikai színész és rendező, amikor valamelyik emlékezőes filmbemutató alkalmával találkozott Robert Flahertyvel, aki kopott öltönyében fogadta az elismeréseket, azt mondta: *Mennyire örülök, hogy megismerhetem! És mondja, igaz az, hogy régóta van a szakmában?* – *Igen – így a válasz. – És, elnézést, hogy megkérdezem, ...de mindig ilyen szegény volt?* –

NAPLÓ

A RÓZSA TÉRI REFORMÁTUS ISKOLA és a kispesti Róza téri református gyülekezet közös évnívó istentiszteletét augusztus 29-én, délelőtt tíz órakor tartja. (1196 Budapest, Jahn Ferenc u. 107.)

A HONVÉD EGYÜTTES FÉRFIKARA a Dohány utcai zsinagógában Mendelssohn-estet ad augusztus 30-án, este fél nyolctól. Műsoron: Mendelssohn férfikar ir dalciklusának magyarországi bemutatása, valamint részletek az Éliás című oratóriumból. Súdár Gyöngyvér, Kovács István, Ludescher Péter, Naszványi Vilmos és ifjabb Domahidy László énekelnek szólót, orgonán közreműködik Bódiss Tamás. Vezényel Tóth András. Az előadás szervezői kérik, hogy a férfiak csak fedett fővel lépjenek a zsinagógába.

A PETRIK ALBERT fényképeiből Budapest a századfordulón címmel megrendezett kiállítás szeptember 26-ig látható a Pincegalériában. (Budapest I., Tánics Mihály u. 1.)

ORSZÁGOS FILMBARÁTALÁLKOZÓ zajlik a napokban Nyíregyházán. A nyitó napon életrajzi filmeket tekintetek meg a résztvevők; Maurice Pialat Van Goghól, a holland festőről és grafikusról, valamint Richard Attenborough Chaplinről, a némafilmek nagy nevetőjéről készített munkáját. Pénteken Korda Sándor világhírű filmrendezőre emlékeztek, majd Sára Sándor Vigyázó című filmjét nézték meg a filmbarátok. Ma az amerikai filmekről és a magyar filmforgatás helyzetéről hangzanak az előadások, majd Jeles András Párhuzamos életrajzok című filmjét vetítik le. A vasárnapi záró napon bemutatás előtti filmetek láthatnak az érdeklődők, Krzsystof Zanussi Csendes érintés, Derek Jarman Wittgenstein és Neil Jorgan Crying game című munkáját.

MEGJELENT DEDINSZKY GYULA Írások Békéscsaba történetéből, néprajzából című tanulmánykötete, amelyet a város újjátelepülésének 275. évfordulója alkalmából a Gyulai Megyei Levéltár adott közre Közlemények Békés megye és környéke történetéből elnevezésű sorozatában. A könyv az idén 87 esztendősként született, Dedinszky Gyula életművének eddig kéziratban maradt néprajzi és történelmi tanulmányait ad közre a kötet tizenháromat. A felföldi szlovákság itteni megjelenésének 275. évfordulója alkalmából Dedinszky Gyulának az idén még egy munkája lát napvilágot: megjelenik a már régóta kész csabai szlovák tájszótár.

HELENE DELPRAT kiállításának megnyitója szeptember 1-jén, szerdán délután ötkor lesz a Magyar Képzőművészeti Főiskola Barcsay-teremben. A tárlat, amelyet a Prágai Francia Intézet szervez a francia külügyminisztérium támogatásával, szeptember 18-ig tekinthető meg.

SOTHEBY'S
FOUNDED 1744

A Sotheby's
szakértői
Budapest

európai és orosz ezüsttárgyak, miniatúrák, fabergé, dobozok, ikonok díjtalan helyszíni értékbérlése 1993. szeptember 6-án 9-17 óráig.
Házhoz is jövünk.

Cím: 1016 Budapest, Áttila u. 111/4/1.
T.: 175-2961
Információ és bejelentkezés: hétfőn és szerdán 14-18 óra között
Dr. S. Stubenberg.

(osztovits)